

Ako v časoch spoločného boja proti spoločnému fašistickému nepriateľovi, zjednoťme teda všetky svoje sily k svornému úsiliu za výstavbu hospodársky silného a sociálne spravodlivého, politicky konsolidovaného ľudovodemokratického Slovenska v Československej republike.

Nech žije slovenský Národný front, nech žije Národný front Čechov a Slovákov.

Národná obroda, ročník I. č. 75, 1. júla 1945.

Dokument č. 13.

Reč ministra Jána Ursínyho na zjazde DS v Martine. K histórii Žilinskej dohody - Domáci a zahraničný odboj. Slovenské povstanie - Vznik Demokratickej strany.

Na zjazde Demokratickej strany v Turč.(ianskom) Sv.(ätom) Martine z vrcholných bodov programu bola obsiahla reč terajšieho podpredsedu strany Jána Ursínyho, ktorú pre jej dôležitosť prinášame v pokračovaní celú.

Na prvom celoslovenskom zjazde Demokratickej strany pokladám za potrebné aspoň stručne zrekapitulovať stanovisko tých politických smerov, ktoré tvoria jadro Demokratickej strany, a to počínajúc udalosťami pred októbrom 1938, keď Republike, jej demokracii a našim národom hrozilo nebezpečenstvo.

Slovenskí príslušníci strán občianskej demokracie urobili všetko, čo bolo v ich silách, aby nenastalo rozčesnutie československých strán a štát tým nebol odkázaný na strany Nemcov a Maďarov, pretože im bolo jasné, že bezpečnosť štátu môže pevne ležať jedine na Slovákoch a Čechoch. Toto stanovisko úspešne uplatnili pri voľbe prezidentskej i ďalej vo svojom konaní.

Vyvinuli všetko úsilie, aby vyeliminovali všetky chyby a nedostatky v československom pomere a upravili ho tak, aby sa dostali na spoločnú platformu všetci dobrí Slováci a Česi.

Cesty, tak z hľadiska hospodárskeho, personálneho, sociálneho i kultúrneho, ktoré hľadali k tomuto riešeniu, rovnali sa takmer tým, ktorými chceme dnes vyriešiť spolužitie Slovákov a Čechov. Pretože bolo treba rátať i so Slovenskou ľudovou stranou, v ktorej bola veľká časť slovenských ľudí, ktorým bola Republika drahou, došlo k vyjednávaniu s ňou. Ona kategoricky odmietla všetky návrhy, ktoré by slovenské problémy boli vyriešili a jednotu Československej republiky upevnili a zachovali.

Šiesty október 1938 v Žiline bol diktátom, ktorým svoj návrh na ústavnoprávne riešenie slovenských vecí presadila.

Pomáhali jej k tomu hlavne vplyvy zahranično-politické. I keď sa azda mohli niekde podceňovať informácie o tom, že v Ľudovej strane sú štyri smery, a to jeden za autonómne Slovensko v Československej republike, druhý za samostatný slovenský štát, tretí za pripojenie Slovenska k Maďarsku a štvrtý za pripojenie Slovenska k Poľsku, nemohli zostať bez povšimnutia a príslušného odrazu na výsledok bezpečnej správy o tom, že beckovci sústredili a sústreďovali na poľsko-slovenských hraniciach značné sily, ktoré mali vtrhnúť na naše územie, keby po neúspešnom vyjednaní s Ľudovou stranou došlo u nás k nepokojom.

Chcejúc zachrániť Československú republiku prijali sme pod týmto vnútorným i zahraničným tlakom so sebazaprením a odporom návrh Ľudovej strany, doplniac ho okrem iných zmien vetou, že týmto aktom je štátoprávne postavenie Slovenska v Československej republike definitívne riešené, aby tak prúdy, usilujúce o rozbitie Československej republiky, po uvoľnení zväzkov, ktoré Slovensko spájali s ostatnými časťami Republiky, nemali podklad pre svoje skazonosné dielo. Úfali sme, že postupom času zomkneme sa s ľavicovými

stranami, ktoré pre odpor Ľudovej strany nemohli brať účasť na vyjednávaniach v Žiline a s nimi spolu utužíme jednotu a pevnosť Československej republiky.

Zahranično-politické vplyvy a vnútorné rozkladné sily však pokračovali ďalej vo svojom úsilí o rozbitie Republiky a tak došlo k tragickému a osudnému 14. marcu 1939, ktorý znamenal rozbitie Republiky a poškrvnenie slovenskej národnej cti.

Už pred týmto ďalším medzníkom v osudoch nášho národa došlo jednak k rozpusteniu, jednak násilnému zlúčeniu, lepšie rečeno vliatiu niektorých politických strán do strany Ľudovej, nesúcej prívěsok: Strany slovenskej národnej jednoty, ktorou ona fakticky nikdy nebola. K násilnému zlúčeniu dopomohli z občiansko-demokratických strán niektorí jednotlivci, ktorí z túžby po udržaní svojich osobných pozícií prijali všetko, čo Ľudová strana diktovala a na nás, ktorí sme sa i tomuto všemožne bránili, nepekne útočili. Mój pokus o vytvorenie mohutnej politickej strany, ktorá by vznikla zo spojenia sa strany republikánskej s národnou a zahrnula by do seba na základe dohody i sociálnu demokraciu, pre nepochopenie iných stroskotal. A tak jedna strana za druhou proti svojej vôli bola Ľudovou stranou pohltená.

Týmto faktom všetci dobrí národovci slovenskí a československí vlastenci stratili možnosť legálnej politickej práce a preto sme museli hneď po 6. októbri 1938 a potom ešte viac po 14. marci 1939 voliť cesty zákonitej ilegality.

Bola to, podľa vtedy platných zákonov vynesovaných proti vôli nášho národa, cesta ilegálna, avšak podľa nášho presvedčenia i hlasu srdca cesta a práca legálna, lebo veď ona od 6. októbra 1938 smerovala k utuženiu a po 14. marci 1939 k obnoveniu Československej republiky.

Už od roku 1939 mali sme kontakt s našimi činiteľmi v zahraničí, ktorý sme so všetkými silami, rizikom i obeťami takmer nepretržite udržali až do nášho slovenského národného povstania roku 1944, keď došlo už k legálnemu spojeniu. Máme povinnosť konštatovať, že naša práca nebola prácou pre nejakú politickú stranu alebo nejaký ideový smer.

Bola to práca len a len pre obnovu demokratickej strany Československej republiky, za obnovu ktorej sme i srdcom i dušou túžili.

Konštatujeme, že 29. august 1944 má naprostú dejinnú súvislosť so 6. októbrom 1938 a 14. marcom 1939 ako logicky dôsledné odmietnutie všetkých tendencií, smerov a prúdov, ktoré sa 6. októbrom a 14. marcom v národe našom uplatniť chceli a rozbitie ČSR na programe mali! Slovenské národné povstanie jasne dokázalo, že náš národ z duše nenávidí všetko, čo zabíja slobodu ducha, slobodu prejavu a konania, totiž fašizmus, nacizmus a všetky reakčné idey! Je pravda, že slovenské národné povstanie bolo dielom dlhých príprav, avšak tieto prípravy nemohli obsiahnuť široké vrstvy národa preto, lebo sme ich museli konať skryto.

Avšak tá nádherná spontánnosť, s ktorou sa národ slovenský tak jednomyseľne, spolu s bratmi Čechmi tu s nami žijúcimi, postavil do boja proti Nemcom a režimu, zostane po veky majákom v slovenských národných i československých vlasteneckých a politických dejinách! A je potrebné vyzdvihnúť a zdôrazniť, že my, domáci odbojoví činitelia, rozumeli sme si dobre s našimi vedúcimi činiteľmi v zahraničnom odboji a v prvom rade s tým, ktorého sme považovali za prvého a vedúceho činiteľa tak odboja zahraničného ako i domáceho - s našim prezidentom Republiky Dr. Edvardom Benešom.

Táto skutočnosť je tým vzácnejšia, že ani medzi jedným inonárodným domácim a zahraničným odbojom nebolo takého porozumenia a zhody ako medzi nami, a preto tak dobre stmelil sa náš zahraničný odboj s odbojom domácim v obnovenom našom štáte bez nezhôd a otrasov.

Spontánnosť a odvaha, ktorá sa prejavila našim národným povstaním, lebo veď počtom, výzbrojom a výstrojom slabí, obkľúčení veľkými nepriateľskými silami zo všetkých strán, vzdialení od bratských sovietskych armád, od ktorých delili nás hradby Karpát, išli sme a národ s nami ako celok do boja za naše najvyššie národné a ľudské ideály, medzi nimi v prvom rade túžba po obnovení Československej republiky, po slobode a demokracii a po slovanskom bratstve uplatňujúc sa v tesnej spolupráci so slovanskými štátmi, predovšetkým so Sovietskym zväzom.

V slovenskom národnom povstaní bojovali v našej armáde a v partizánskych oddieloch slovenskí otcovia a synovia, synovia našich roľníkov, robotníkov, živnostníkov, inteligentov, naše ženy a dievčatá bez rozdielu na politické smery, ku ktorým patrili. Nikto nikomu nič nevyčítal, že patrí k tej či onej politickej strane.

Naše slovenské podhorské dedinky sú skvelým dôkazom obetavosti, ale i obetí a žertiev, ktoré ich občania priniesli za to, že konali svoju národnú a ľudskú povinnosť, keď zásobovali našich partizánov a vojakov a konali im všetky potrebné spravodajské a iné služby.

Členovia našej Národnej bezpečnosti, notári, farári a iní štátni a súkromní úradníci, až na malé výnimky, chovali sa priamo skvele. Tým, ktorí v tomto boji položili svoje životy na oltár československej vlasti patrí nehynúca vďaka nášho národa a Republiky a uctíme ich pamiatku povstaním - sľubujúc, že všetci budeme svorne spolupracovať za tie ideály, za ktoré oni položili svoje životy, sľubujúc im, že sa vďačný národ o ich pozostalých podľa najlepších možností postará.

Slovenské národné povstanie je odčinením škvrny, ktorú vrhli na slovenský národ tí, ktorí ho chceli zaviesť na scestie a ktorých on prv pod tlakom nemeckých bodákov nemohol zmiestť. Zmyl zo seba pohanu pred bratmi Čechmi, pred slovanskými národmi a všetkými demokratickými národmi sveta.

Prípravou nášho slovenského národného povstania robili sme svorne a jednotne dva ideové politické smery. Jeden bol smer ľavicový, zahrňujúci do svojho lona stranu komunistickú a sociálnodemokratickú a druhý, občiansko-demokratický, zahrňujúci do seba všetky pokrokové občianske strany a stranu národne socialistickú. Počas povstania došlo v Banskej Bystrici k zjednoteniu strany komunistickej so stranou sociálnodemokratickou. Nastala tým situácia, že na jednej strane mali sme politickú stranu a na druhej strane politický smer, poľažne blok.

Preto museli sme i my ustaviť z bloku politickú stranu. Jej základy položili sme v Banskej Bystrici, kde bolo dohodnuté jej pomenovanie a daná jej ideová náplň.

V Košiciach bol prvý jej ustanovujúci zjazd, ktorý však nezahrňoval zástupcov celého Slovenska, lebo bola v tom čase oslobodená len jedna jeho časť.

Tu prichodí mi konštatovať, že DS nie je pokračovateľkou žiadnej inej strany z minulosti. Je ona stranou úplne novou. Do svojho lona chce zahrňovať a zahrňuje všetkých členov nášho národa, ktorí s jej programom súhlasia.

Je stranou pracujúceho ľudu, a to roľníkov, robotníkov, živnostníkov, remeselníkov ako i pracujúcej inteligencie. Nie je stranou jednej konfesie, ale stranou kresťanskou, zahrňujúcou príslušníkov všetkých cirkví kresťanských, nevylučujúca zo seba ani nekresťanov.

Jasne povedané je pokračovateľkou toho občianskeho smeru, ktorý s našimi priateľmi z ľavice pripravoval slovenské národné povstanie a boj a po jeho víťaznom ukončení lepší život nášmu národu.

Čas, č. 65, 11. júla 1945.

Dokument č. 14

Obežník Demokratickej strany č. 1 z 13. júla 1945 z okresu Bánovce n/B.

O b e ž n í k č.1/1945/pol.

Všetkým miestnym organizáciám Demokratickej strany v okrese Bánovce n/Bebravou.

Okresnému sekretariátu DS došli správy, podľa ktorých miestne organizácie DS sa chovajú pasívne k výzvam Národných výborov, aby podali návrhy na obsadenie miest prísediacich v miestnych ľudových súdoch. Okresný sekretariát veľmi dôrazne upozorňuje, že takýto postoj by bol naprosto nesprávny a bol by priam v rozpore so stanoviskom, ktoré vedenie strany zaujalo vo veci potrestania zradcov a kolaborantov. DS je veľmi rozhodne za prísne, no spravodlivé potrestanie všetkých previnilcov, ktorí sa dopustili trestných činov uvedených v nariadení SNR o ľudových súdoch. Zárukou spravodlivosti a nestrannosti ľudových súdov, ktoré zástupcovia DS hájili pri prejednávaní osnovy tohoto nariadenia, bude práve účasť oboch politických strán. Je preto zvrchovaným záujmom i národným i straníckym, aby členovia DS sa svojou účasťou na ľudovom súdnictve pričínili o mravnú a politickú očistu slovenského národa a aby boli strážcami a spolutvoriteľmi tej ľudovej vôle, ktorá volá na zodpovednosť nehodných príslušníkov národa a jeho zločinných nepriateľov.

Vyzývame preto všetky miestne organizácie DS aby obežník tento prísne zachovávali a dozerali na jeho zachovanie. Pri obsadení funkcie prísediacich má byť zachovaná zásada rovnakého zastúpenia DS a KSS. Určení členovia sú povinní funkciu ľudového súdu /prísediaceho/ bezpodmienečne prijať túto funkciu určite ľudí naprosto bezúhonných, pokiaľ možno účastníkov v ilegálnej práci či na národnom povstaní, alebo ich pozostalých. Nemusia to byť exponovaní činitelia strany zaujatí inými povinnosťami, nakoľko funkcia ľudového súdu bude vyžadovať značne mnoho času v prvých týždňoch.

Bánovce n/Bebravou, 13. júla 1945.

Tajomník OODS:

Július SUCHÝ.v. r.

Predseda OODS:

Bedrich KREJČÍ v. r.

Slovenský národný archív Bratislava, f. Demokratická strana II., kart. I, mikrofilm. 306.

Dokument č. 15

Záznam zo zasadania Predsedníctva Komunistickej strany Slovenska z 13. júla 1945 o vzťahu ku katolíckej cirkvi

Záznam

o zasadnutí rozšíreného Predsedníctva Komunistickej strany Slovenska, konaného dňa 13. VII. 45 v Bratislave v miestnostiach Predsedníctva SNR.

Prítomní: s.(údrhovia) Šmidke, Novomeský, Bašťovanský, Husák, Friš, Púll, Bacílek, Čech, Lietavec, Benada a Zupka.